

відношенню до різних підконтрольних об'єктів. Зокрема чітко простежується застосування різних підходів до здійснення контролю за діяльністю приватних та державних охоронних організацій. У цілому слід зазначити, що позитивний досвід зарубіжних країн у здійсненні контролю в сфері надання охоронних послуг неодмінно варто враховувати під час здійснення правової регламентації контрольної діяльності в даній сфері.

Література

1. Лотіков П. С. Державний контроль у галузі чорної металургії в Україні: організаційно-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. / Лотіков Павло Сергійович. – Запоріжжя, 2009. – 212 с.
2. Угровецький О. П. Договір Організаційно-правові засади охоронної діяльності Державної служби охорони при МВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. / Угровецький Олег Петрович. – Х., 2004. – 200 с.
3. Сачаво А. Г. Адміністративно-правові основи діяльності приватних охоронних структур та їх взаємодія з ОВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. / Сачаво Андрій Григорович. – К., 2004. – 163 с.
4. Меморандум про співробітництво між Департаментом Державної служби охорони при Міністерстві внутрішніх справ України та Головним управлінням позавідомчої охорони Міністерства внутрішніх справ Російської Федерації щодо охорони цінних вантажів, що перевозяться автомобільним транспортом [Електронний ресурс] від 25 лют. 2013 р. – Режим доступу: <http://dso.gov.ua/info/zakonodavcha-baza/memorandum-pro-sprvobntnicztvo-mzh-ddso-pri-mvs-ukrani-ta-gu-pozavdomcho-oxoroni-mvs-rf.html>
5. Об утверждении Положения о Главном управлении вневедомственной охраны Министерства внутренних дел Российской Федерации : Приказ Министерства внутренних дел Российской Федерации от 16 июня 2001 г. № 677.
6. Крысин А.В. Частные сыскные и охранные агентства за рубежом: практика создания, функционирования и подбора кадров. – Екатеринбург, 1999. – 184 с.
7. Об охранный деятельности в Республике Беларусь [Электронный ресурс]: Закон Республики Беларусь : от 8 нояб. 2006 г. № 175-З. – Режим доступа: <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=H10600175&p2=%7BNRPA%7D>.
8. О некоторых вопросах органов внутренних дел Республики Беларусь : [Электронный ресурс]: Указ Президента Республики Беларусь : от 4 июня. 2004 г. № 268. – Режим доступа: <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=P30400268&p2=%7BNRPA%7D>.

УДК 343.1

Р.Л. Сопільник

к. ю. н., доцент,

Львівський університет бізнесу та права

ПРОКУРАТУРА І СУД В ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІЙ ПАРАДИГМІ

У статті розглядається поняття обов'язкового і остаточного характеру судового рішення крізь призму проблематики взаємодії прокуратури і суду. Доводиться, що, відповідно до європейських стандартів, судові рішення не можуть бути об'єктом перегляду поза межами апеляційного процесу.

Ключові слова: прокуратура, суд, євроінтеграція, судові рішення, європейські стандарти.

В статье анализируется понятие обязательного и окончательного характера судебного решения сквозь призму проблематики взаимодействия прокуратуры и суда. Доказывается, что согласно с европейскими стандартами судебные решения не могут быть объектом пересмотра вне апелляционного процесса.

Ключевые слова: прокуратура, суд, евроинтеграция, судебное решение, европейские стандарты.

This article analyzes the concept of binding and final nature of a judgment in the light of the problems of interaction prokuratyry and trial. We prove that, according to the European standards judicial decisions are not subject to revision out of Appeal process.

Key words: prosecutors, courts, European integration, the judgment, the European standards

Постановка проблеми. Реформування прокуратури та судових органів в євроінтеграційній парадигмі особливо актуалізується в контексті євроінтеграційних спрямувань України. Адже йдеться про утвердження демократичних принципів, верховенства права, прав людини та фундаментальних свобод, підвищення

авторитету прокуратури та судової влади України. Закон "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини" регулює відносини, що виникають у зв'язку з обов'язком держави виконувати рішення Європейського суду з прав людини у справах проти України; з необхідністю усунення причин порушення Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і протоколів до неї; з впровадженням в українське судочинство та адміністративну практику європейських стандартів прав людини; зі створенням передумов для зменшення числа заяв до Європейського суду з прав людини проти України. Наголошується на необхідності аналізувати аспекти вирішення проблеми і усунення її першопричин, здійснювати аналіз обставин, що призвели до порушення Конвенції, надавати пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства, а також пропозиції щодо внесення змін до адміністративної практики, пропозиції для врахування під час підготовки законопроектів; пропозиції щодо забезпечення професійної підготовки з питань вивчення Конвенції та практики Європейського суду з прав людини для суддів, прокурорів, адвокатів, працівників правоохоронних органів та інших категорій працівників, професійна діяльність яких пов'язана з триманням людей в умовах позбавлення свободи; пропозиції щодо здійснення інших заходів загального характеру, спрямованих на усунення недоліків системного характеру, припинення спричиненого цими недоліками порушення Конвенції та забезпечення максимального відшкодування наслідків порушень. У цьому контексті особливо важливо дослідити проблему взаємодії прокуратури і суду в євроінтеграційному вимірі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До проблематики реформування судових органів зверталися В. Андрусенко, В. Бігун, В. Буга, О. Головка, В. Городовенко, Т. Дудаш, І. Жаровська, С. Іваницький, В. Качан, І. Коліушко, В. Комаров, В. Кузьменко, Р. Куйбіда, А. Лужанський, І. Марочкін, Л. Москвич, Т. Нешатаєва, О. Овчаренко, А. Олійник, С. Погребняк, С. Прилуцький, П. Рабінович, В. Рум'яйцева, Н. Сакара, М. Смокович, В. Татаренко, О. Толочко, Е. Трегубов, В. Уваров, Л. Чуркіна, Д. Ягунов та ін. До розгляду діяльності прокуратури вдавалися К. Абрамова, О. Агеєв, Т. Ашурбаєв, В. Бабенко, В. Бабкова, О. Бандурка, С. Байченко, І. Бахтибаєв, О. Бегларян, В. Бесарабов, В. Бігун, С. Білюга, С. Бойченко, О. Борисова, І. Бородин, О. Воронін, І. Гловоюк, Ю. Гринько, Л. Грицаєнко, Ю. Грошевой, В. Долежан, О. Драган, Ю. Дьомін, Л. Жиліна, Р. Жоган, В. Загородній, В. Звірбуль, Л. Кирий, С. Ківалов, І. Ковальчук, О. Козлов, О. Колб, М. Копетюк, О. Копиленко, М. Косюта, В. Кошинець, О. Кошман, В. Кравчук, І. Крилова, О. Литвак, В. Кулаков, В. Малюга, І. Марочкін, І. Матієк, О. Мициков, М. Мичко, О. Мурашин, В. Назаров, В. Нор, В. Ніндипова, Н. Пеліванова, П. Погорєцький, Г. Пономарьов, Є. Попович, Г. Серєда, В. Сухонос, Л. Тарасенко, О. Толочко, Р. Трагнюк, О. Чеплюк, Є. Шевченко, В. Шемчук, Ю. Шемшученко, В. Щур, М. Якимчук, А. Ярмиш та ін. Однак недостатньо досліджено діяльність прокуратури і суду в євроінтеграційному вимірі.

Метою статті є виявлення специфіки взаємодії прокуратури і суду в євроінтеграційній парадигмі.

Виклад основного матеріалу. Важливим елементом взаємодії прокуратури і суду є об'єктивація обов'язкового і остаточного характеру судового рішення. Як зазначено у справі "Салов проти України", одним з основних аспектів принципу верховенства права є принцип правової певності, який передбачає, що, коли рішення суду стало остаточним, воно не може бути піддано сумніву будь-яким іншим рішенням суду. При вирішенні питання, чи мало місце порушення статті 6 Конвенції, Суд має розглянути, чи був процес справедливим, включаючи апеляційне провадження та спосіб отримання доказів [1]. У справі "Балацький проти України" Суд зазначив, що неможливо припустити, щоб пункт 1 статті 6 Конвенції детально описував процесуальні гарантії, які надаються сторонам у спорі, а саме: справедливий, публічний і швидкий розгляд, – і водночас не гарантував сторонам, що спір щодо їх прав та обов'язків цивільного характеру буде остаточно вирішено [2].

У Звіті Венеціанської комісії з Європейських стандартів вказано: "Судові рішення не повинні бути об'єктом будь-якого перегляду поза межами апеляційного процесу, особливо через протест обвинувача, чи будь-якого іншого державного органу, після закінчення терміну подання апеляції. Це виключає Радянську систему "nadzor", яка надавала прокурору загальний обов'язок здійснювати нагляд за дотриманням законності та навіть повторно порушувати справи, що прийняті в останній інстанції, у випадках, коли прокурор вважав, що закон було застосовано неправильно. Звичайно, зазначено у Звіті, суворе заперечення Венеціанської комісії проти таких повноважень не виключає можливості вимагати від суду поновити розгляд справи. Проте, рішення про поновлення справи повинно залишатися за судом, а не за прокурором [3, с.66].

Європейський суд з прав людини неодноразово визнавав порушення ст.6 Конвенції у справах, в яких остаточне судове рішення через деякий час скасовувалося за заявою органу державної влади чи прокуратури без надання нових доказів у справі. Обов'язок держав-учасниць Конвенції забезпечити остаточність судових рішень розуміється як те, що права вищих судів переглядати судові рішення мають використовуватися з метою виправлення допущених помилок, а не для проведення судових слухань. В якості прикладу наведемо рішення у справі "Трегубенко проти України". Заявник скаржився, що остаточне і обов'язкове судове рішення, винесене на його користь, було скасовано у порядку нагляду: заступник Голови Верховного Суду України вніс протест до Пленуму Верховного Суду України проти рішень, винесених на користь заявника. Згодом Пленум Верховного Суду задовольнив протест і скасував зазначені рішення суду. ЄСПЛ зауважив, що,

дозволяючи внесення такого протесту, Верховний Суд звів нанівець увесь судовий розгляд, що завершився прийняттям остаточного та обов'язкового рішення, і тому порушив принцип *res judicata*, яке вже було частково виконане. У справі "Бочан проти України" зазначалось, що судова система, в якій можливо скасувати судові рішення, котре повинне бути остаточним і обов'язковим, судом вищої інстанції через протест, унесений суб'єктом владних повноважень, несумісна з принципом юридичної визначеності, який є одним з фундаментальних елементів верховенства права в значенні пункту 1 статті 6 Конвенції [4].

У справі "Совтрансавто-Холинг" проти України" зазначено, що одним з вагомих елементів справедливого судового розгляду є принцип правової певності, який означає, що рішення суду, яке вступило в силу, не може бути поставлене під сумнів [5]. У справі "Рябих проти Росії" вказано, що мало місце порушення права на справедливий судовий розгляд та право на суд, оскільки не було дотримано принципу остаточності судового рішення. Відхилення від цього принципу, зазначено у справі, виправдане лише у тому випадку, якщо воно здійснюється внаслідок обставин непереборного характеру [6].

У Рекомендації (94) 12 Комітету міністрів Ради Європи визначено наступні принципи незалежності суддів:

1. Необхідно вжити всіх належних заходів для забезпечення, захисту та посилення незалежності суддів.

2. Необхідно, зокрема, вжити таких заходів:

а. Незалежність суддів має бути гарантована відповідно до положень Конвенції та конституційних принципів, наприклад, через запровадження відповідних положень до конституцій чи інших законодавчих актів, або через включення положень цієї рекомендації до системи внутрішнього права. Відповідно до правових традицій кожної із держав, ці положення можуть передбачати, наприклад, наступне:

- рішення суддів не повинні переглядатись інакше, ніж через визначену законом процедуру апеляцій;
- строк перебування суддів на посаді та оплата їхньої праці повинні забезпечуватись законом;
- ніякий інший орган, окрім самих судів, не може приймати рішення щодо компетенції суду, яка визначається законом;
- за винятком рішень про амністію, помилування чи інших подібних рішень, уряд чи адміністрація не повинні мати права приймати рішення, які скасовують попередні рішення суду.

Виконавча та законодавча влади повинні забезпечити, щоб судді були незалежними і щоб не вживались заходи, які можуть поставити під загрозу незалежність суддів [7].

На сучасному етапі викликає занепокоєння хід виконання рішень національних судів та Європейського суду з прав людини. Як зазначено у Проміжній Резолюції СМ/ResDH(2008), важливою є проблема невиконання рішень національних судів. Невиконання судових рішень завдає суттєвої шкоди ефективності функціонування державних структур, зводить нанівець законні очікування громадян та їх віру в правосуддя. У Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи 1787 (2011) від 26 січня 2011 р. "Виконання рішень Європейського суду з прав людини" відзначається існування основних системних недоліків, які викликають велику кількість повторюваних висновків щодо порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, і які серйозно підривають верховенство права. У Спільному повідомленні для Європейського парламенту, Ради ЄС, економіко-соціального комітету та Комітету регіонів зазначено, що велика кількість незакінчених процесів проти України відображає наявність структурних проблем всередині судової системи при розгляді справ, що стосуються прав людини [8]. Так, у Справі "Хорнсбі проти Греції" вказано, що право на суд стало б ілюзорним, якби судові рішення залишалися невиконаними [9]. У Справі "Ромашов проти України" зазначалося, що "право на суд" було б ілюзорним, якби правова система договірної держави допускала, щоб остаточне судові рішення, яке має обов'язкову силу, не виконувалося б на шкоду одній зі сторін. Важко собі навіть уявити, вказано у Справі, щоб стаття 6 детально описувала процесуальні гарантії, які надаються сторонам у спорі, а саме: справедливий, публічний і швидкий розгляд, – і водночас не передбачала б виконання судових рішень. Якщо вбачати у статті 6 лише констатацію доступу до судового органу та права на судові провадження, то це могло б породжувати ситуації, що суперечать принципу верховенства права, який договірні держави зобов'язалися поважати, ратифікуючи Конвенцію. Отже, для цілей статті 6 виконання рішення, ухваленого будь-яким судом, має розцінюватися як складова частина "суду" [10].

У Справі "Шаренок проти України" зазначалося, що "право на доступ до суду" було б ілюзорним, якби національна правова система Високої Договірної Сторони дозволяла, щоб остаточне, обов'язкове для виконання судові рішення залишалося невиконаним на шкоду однієї зі сторін. Важко уявити, щоб пункт 1 статті 6 детально описував процедурні гарантії, які надано сторонам, вказано у Справі, і не передбачав би гарантій виконання судових рішень. Тлумачення статті 6 як положення, що лише гарантує право на звернення до суду та проведення судового розгляду, могло б призвести до ситуації, несумісної з принципом верховенства права, який Висока Договірні Сторони зобов'язалися поважати, ратифікуючи Конвенцію [11].

У справі "Бурдов проти Росії" знову вказувалось, що право на суд було б ілюзорним, якби національна правова система дозволяла, щоб остаточне, обов'язкове для виконання судові рішення залишалося невиконаним на шкоду будь-якій стороні. Важко уявити собі ситуацію, вказано у справі, якби пункт 1 статті 6 докладно описував процедурні гарантії, що надано сторонам у спорі, – справедливість, відкритість і оперативність

провадженнь, – і не передбачав би гарантій виконання судових рішень; тлумачення статті 6 як положення, що лише гарантує право на звернення до суду та проведення судового розгляду, могло б призвести до ситуації, несумісної з принципом верховенства права, який Високі Договірні Сторони зобов'язалися поважати, ратифікуючи Конвенцію. Отже, виконання судового рішення має розглядатися як невід'ємна частина "судового процесу" для цілей статті 6 [12].

У справі "Бакай та інші проти України" заявниці скаржились на відмову державних органів виконати рішення міського суду, винесеного на їх користь. Вони стверджували, що тривалість виконавчого провадження була нерозумною, і зазначали, що рішення, винесені на їх користь, так і не були виконані, оскільки належні їм суми були виплачені не у повному обсязі. Заявниці посилались на пункт 1 статті 6 Конвенції, яка у відповідній частині передбачає таке: Суд повторює, що пункт 1 статті 6 Конвенції захищає право кожного на розгляд питання щодо його цивільних прав і обов'язків судом чи трибуналом; таким чином вона уособлює „право на суд”, у якому право доступу, тобто право порушити провадження у суді з цивільних справ, складає один з аспектів. Проте, це право було б примарним, якби національна правова система однієї з держав-учасниць дозволяла, щоб остаточне рішення суду залишалось невиконаним на шкоду однієї зі сторін. Важко собі навіть уявити, щоб стаття 6 детально описувала процесуальні гарантії, які надаються сторонам у спорі, а саме: справедливий, публічний і швидкий розгляд, і водночас не передбачала виконання судових рішень. Якщо вбачати у статті 6 тільки проголошення доступу до судового органу та права на судове провадження, то це могло б породжувати ситуації, що суперечать принципу верховенства права, який Договірні держави зобов'язалися поважати, ратифікуючи Конвенцію. Отже, для цілей статті 6 виконання рішення, ухваленого будь-яким судом, має розцінюватися як складова частина "судового розгляду" [13].

У справі "Антоновський проти України" заявник скаржився на неспроможність державних органів виконати рішення міського суду та рішення комісії з трудових спорів. Суд ствердив, що Уряд не надав жодного факту чи аргументу, а відтак мало місце порушення п. 1 ст. 6 та ст.13 Конвенції [14]. По справі "Баландіна проти України" заявниця, посилаючись на пункт 1 статті 6 та статтю 13 Конвенції, скаржилася на невиконання органами державної влади рішення районного суду. Суд постановив, що було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції [15].

У справі "Астанков проти України" заявник скаржився на невиконання органами державної влади рішення міського суду у повному обсязі і в належний час. Суд постановив, що було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції та статті 1 Першого протоколу до Конвенції у цій справі [16]. У справі "Батрак проти України" заявниця скерувала позов за невиконання рішення суду на її користь. Вона скаржилась й на те, що тривалість виконавчого провадження за рішенням суду, винесеним на її користь, була надмірною та стверджувала, що тривалий строк виконання становить порушення її права, гарантованого пунктом 1 статті 6 Конвенції. Уряд не зміг навести жодного факту чи аргументу, щоб переконати у протилежному. Відповідно було констатоване порушення пункту 1 статті 6 Конвенції [17].

У справі "Беланова проти України" заявниця скаржилась на неспроможність державних органів виконати рішення районного суду, винесеного на її користь. Вона стверджувала також, що тривалість виконавчого провадження була необґрунтованою. Суд вказав, що органи державної влади, своєю неспроможністю за шість років прийняти необхідні заходи для виконання остаточного судового рішення у справі, позбавили положення п.1.ст.6 Конвенції його практичного змісту [18]. У справі "Берестовий проти України" заявник скаржився на неспроможність державних органів виконати рішення міського суду. Суд констатував, що рішення міського суду залишалось невиконаним протягом двох років. З цих підстав Європейський суд з прав людини одноголосно визнав порушення пункту 1 статті 6 Конвенції [19]. У справі "Божко проти України" заявник скаржився на тривале виконання судового рішення, яке було прийняте на його користь. Він вважав, що ця ситуація порушувала його право на справедливий судовий розгляд упродовж розумного строку та на повагу до його майнових прав. Суд у зв'язку з цим нагадав, що орган державної влади не може посылатися на відсутність коштів для виплати боргу, що ґрунтується на судовому рішенні, і зазначив, що значна затримка виконання судового рішення порушує право, яке захищено статтею 1 Протоколу № 1 [20].

Висновки. Важливою складовою євроінтеграційної парадигми є взаємодія прокуратури і суду відповідно до європейських стандартів. У цьому контексті на особливу увагу заслуговує об'єктивізація поняття обов'язкового і остаточного характеру судового рішення. Зокрема, те, що судові рішення, як вказано у матеріалах Ради Європи та рішеннях Європейського суду з прав людини, не можуть бути об'єктом перегляду поза межами апеляційного процесу.

Література

1. *Case of Salov v. Ukraine (Application No 65518/01) [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.slideshare.net/ageyev/case-of-salov-v-ukraine>*
2. *Справа "Балацький проти України" (Заява № 34786/03) [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.minjust.gov.ua/19618>*

3. Звіт Венеціанської комісії з Європейських стандартів [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://www.google.com.ua>
4. *Case of Vochan v. Ukraine* (Application No 7577/02) [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://echr.ketse.com/doc/7577.02-en-20070503/>
5. *Case of Sovtransavto – Holding v. Ukraine* (Application No 48553/99) [Електронний ресурс]. – Режим доступу [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-60634#{"itemid":\["001-60634"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-60634#{)
6. *Case of Ryabykn v. Russia* (Application No 52854/99) [Електронний ресурс]. – Режим доступу [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-61261#{"itemid":\["001-61261"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-61261#{)
7. Рекомендація (94) 12 Комітету міністрів Ради Європи "Незалежність, дієвість та роль суддів" [Електронний ресурс] – Режим доступу http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_323
8. Реалізація Європейської політики сусідства (спільне повідомлення для європейського парламенту, Ради ЄС, економіко-соціального комітету та Комітету регіонів) [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU11044.html
10. *Case of Hornsby v. Greece* (Application No 18357/91) [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://sim.law.uu.nl/SIM/CaseLaw/hof.nsf/d0cd2c2c444d8d94c12567c2002de990/>
11. *Case of Romashov v. Ukraine* (Application No 67534/01) [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://sim.law.uu.nl/SIM/CaseLaw/hof.nsf/d0cd2c2c444d8d94c12567c2002de990/cf1ced7b466a99b6c1256eed003594d7?OpenDocument>
12. *Case of Sharenok v. Ukraine* (Application No 35087/02) [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://caselaw.echr.globe24h.com/0/0/ukraine/2005/02/22/case-of-sharenok-v-ukraine-68368-35087-02.shtml>
13. *Case of Burdov v. Russia* (Application No 33509/04) [Електронний ресурс] – Режим доступу [http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx?i=00190671"itemid": "00190671](http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx?i=00190671)
14. *Case of Bakay and others v Ukraine* (Application No 67647/01) [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://echr.ketse.com/doc/67647.01-en-20041109/view/>
15. *Case of Antonovskiy v. Ukraine* (Application No 14183/02) [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://caselaw.echr.globe24h.com/0/0/ukraine/2005/12/13/case-of-antonovskiy-v-ukraine-71592-22597-02.shtml>
16. *Case of Balandina v. Ukraine* (Application No 16092/05) [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://echr.ketse.com/doc/16092.05-en-20071206/view/>
17. *Case of Astankov v. Ukraine* (Application No 5631/03) [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://caselaw.echr.globe24h.com/0/0/ukraine/2006/06/01/case-of-astankov-v-ukraine-75618-5631-03.shtml>
18. *Case of Batrak v. Ukraine* (Application No 50740/06) [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://sim.law.uu.nl/SIM/CaseLaw/hof.nsf/e4ca7ef017f8c045c1256849004787f5/51ca22ef8fe62daec12575d9002d4f9f?OpenDocument>
19. *Case of Belanova v. Ukraine* (Application No 1093/02) [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://caselaw.echr.globe24h.com/0/0/ukraine/2005/11/29/case-of-belanova-v-ukraine-71319-1093-02.shtml>
20. *Case of Berestovyy v. Ukraine* (Application No 35132/02) [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://caselaw.echr.globe24h.com/0/0/ukraine/2006/02/28/case-of-berestovyy-v-ukraine-72578-35132-02.shtml>
21. *Case of Bozhko v. Ukraine* (Application No 3446/03) [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://sim.law.uu.nl/SIM/CaseLaw/hof.nsf/2422ec00f1ace923c1256681002b47f1/89b5b205b1f1e5b6c125708f004fee4f?OpenDocument>